

УДК 069.5:745:908(477.41-21)

Ганна НАКОНЕЧНА
(Переяслав)**МАЛОВІДОМА СПАДЩИНА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО
СКУЛЬПТОРА АНАТОЛІЯ КУЩА У НАЦІОНАЛЬНОМУ ІСТОРИКО-
ЕТНОГРАФІЧНОМУ ЗАПОВІДНИКУ «ПЕРЕЯСЛАВ»**

У статті висвітлюється життєвий та творчий шлях талановитого сучасного українського скульптора Анатолія Куща. Охарактеризовано появу та побутування його скульптурних творів, зокрема і тих, що зберігаються у музейному зібранні НІЕЗ «Переяслав».

Ключові слова: А. В. Куц, митець, монумент, скульптор, скульптура, пластика, творчість.

Анатолій Васильович Куц – відомий український скульптор, член Національної спілки художників України, дійсний член (академік) Академії мистецтв України, Заслужений художник України, Народний художник України, у творчому доробку якого десятки пам'ятників, монументів, скульптурних композицій, які стали окрасою парків та площ не лише міст України, а й Європи та США. Шедеври віртуоза пластики зберігаються у кращих музеях та приватних колекціях України, Великобританії, Німеччини, Угорщини, США, Японії. Його Монумент Незалежності України «Оранта-Україна», скульптура Архангела Михаїла та монументальна композиція «Засновники Києва – Кий, Щек, Хорив та Либідь» стали архітектурною домікантою та оздобою Майдану Незалежності столиці України. Пам'ятники «Ярославна», «Князь Ігорь» та «Боян» утворили скульптурну композицію, яка відобразила історичні події минулого Новгород-Сіверська. Творчість А. В. Куща демонструє еволюційний шлях розвитку українського скульптурного мистецтва, починаючи з 1970 рр. і до сьогодні.

Скульптор працює не лише у скульптурній пластичі, а й займається дизайном інтер'єрів: створив зал прийомів, хол і алеї дачі першого та єдиного Президента СРСР М. С. Горбачова у Форосі та оформив станцію «Театральна» («Ленінська») у Київському метрополітені [4].

А. В. Куц народився 30 листопада 1945 р. у Києві. У 1972 р. закінчив Київський державний художній інститут (нині – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури), навчався у видатного українського скульптора, професора Василя Бородея (1917–2010 рр.). У 1977 р. – закінчив аспірантуру Академії мистецтв СРСР [10].

З 1970-их рр. жодна професійна виставка не проходить без робіт талановитого скульптора. У 1993–1994 рр. відбулась персональна виставка в Українському культурному центрі св. Володимира та Ольги (Чикаго, США). Численні персональні виставки у Києві: «Створення світу», Культурний центр «Світ-Л» (1995 р.); «Диригент І. Трухлий», «1+1», «Петро Могила та його доба», Галереї мистецтв Національного університету «Києво-Могилянська академія» (1995, 1996 рр.); «Скульптура Анатолія Куща», художня галерея

Національного банку України (1997 р.); «Екзистенція форми», художня галерея «Персона» (1998 р.); «Сопатого», «Територія почуттів» у галереї мистецтв «Лавра» (1999, 2000 рр.); «Одвічне» та «Сад пристрастей», художня галерея «Персона» (2000 р.). Особливо плідним щодо виставкової діяльності виявився 2005 рік – «Коло Свароже», Будинок Художників України, «В пошуках коріння» у Виставковому залі Національної Спілки художників України, «Свою Україну любіть» у Національному музеї Тараса Шевченка. 2009–2010 рр. у виставковій залі «Мистецький арсенал» відбулась виставка «Коло Свароже» [10]. У 2022 р. проходила персональна виставка у Кам'янці на Хмельниччині [9].

Художній стиль А. В. Куца вирізняється реалістичною манерою виконання, гармонійністю, монументальною чіткістю у розкритті, як символічних образів, так і конкретних історичних осіб та подій. З легкістю виконує пластику багатофігурності, досконало володіє бронзою, гіпсом, глиною, мармуром, деревом. Творить у різних жанрах пластичного мистецтва: анімалістика та фігуративізм – історичний, міфологічний, портретний, побутовий, символічний, який знайшов своє відображення, як у круглій, так і у рельєфній скульптурі [6].

А. В. Куц один з небагатьох українських скульпторів, хто плідно працює у рельєфній скульптурі, формує низку тематичних рельєфів: «Знаки Зодіаку» (1979 р.), «Створення світу» (1983 р.); «Шевченкіана» (1988 р.); «Поезія», «Спокусниця», «Три дівчини» (1995 р.); «Материнство» (1997 р.); «Митці» (1998 р.); «Райське яблуко», «Одвічне» (1999–2000 рр.); «Пори року» та «Державотворці» (2000 р.) [5].

Особливо яскраво його творчість проявилась у монументалізмі. Монументальний комплекс до 700-річчя Черкас (1986 р.), монумент на честь 1000-ліття м. Лубни (1988 р.), монументальні композиції «Ярославна», «Князь Ігор», «Боян» та «Жертвам концентраційних таборів», створених на честь 1000-ліття Новгород-Сіверського (1990 р.), монумент «Берестецька битва», розміщений на території Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», присвячений національно-визвольній боротьбі під проводом Б. Хмельницького (1992 р.), пам'ятник-фонтан «Засновникам Києва – Кий, Щек, Хорив та Либідь» (2000 р.) та «Гетьману Пилипу Орлику (2011 р.) у Києві, вражають масштабністю пропорцій, виразністю силуету та належать до найкращих зразків в українському монументальному мистецтві [8].

Багатогранність таланту митця відображена у серії тематичних станкових робіт: «Анімалістика», «Біблійні мотиви», «Білі скульптури», «Коло Свароже» «Купальські мотиви», «Державотворці», «Подолання», «Сопатого», «Сад пристрастей», «Узагальнення». У станкових творах митець працює не лише у напрямку натуралізму, а й втілює художні образи експериментуючи у абстракціонізмі [5].

Майстер успішно працює у різновиді портретної скульптури (бюст). Сформував галерею скульптурних портретів державотворців, народних героїв, діячів культури: «Святослав Хоробрий», «Володимир Хреститель», «Ярослав Мудрий», «Іван Богун», «Пилип Орлик», «Гетьман Іван Мазепа», «Петро

Могила – митрополит Київський, «Устим Кармелюк», «Степан Олійник», «Василь Шкляр», «Віктор Ющенко» та ін. Як поціновувач жіночої краси, А. Куц створив низку жіночих образів, в яких вдало поєднав жіночу тендітність з незламною силою духу [10]. За визначні досягнення у портретному мистецтві, у 1988 р. скульптора нагородили медаллю «Міжнародної асоціації скульпторів-портретистів» (Лондон, Великобританія) [7].

А. В. Куц відомий і як автор творів на військову тематику. Його пам'ятники, присвячені подіям Другої світової війни, розміщені у чисельних населених пунктах Полтавської, Чернігівської та Черкаської областей. У 1980 р. у співавторстві працював над створенням горельєфних композицій «Перші бої», «Спалені міста і села», «Партизанський рейд» для тодішнього Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років (нині – Меморіальний комплекс «Національний музей історії України у Другій світовій війні») [5].

Роботи «Велика рана» (1993 р.), «Червоний буревій» (2003 р.), «Прес тоталітаризму» (2003 р.), «Голгофа» (2003 р.) та встановлений у м. Блумінгдейл (США) пам'ятник «Жертвам голодомору 1932–1933 років в Україні» (1993 р.), стали візуальним нагадуванням про трагічні сторінки української історії – Голодомор та репресії [8].

А. В. Куц створив цикл пам'ятників, присвячених великому поету України Тарасу Шевченку. Скульптури «Тарас мандрує», «Тарас малює», «Мені тринадцятий минало», «Батьківська хата Т. Шевченка», «Мене там мати повивала», бюст Т. Шевченка та його барельєфне зображення розміщені на Черкащині в селах Шевченкове, Моринці, Будище. Загалом у творчому доробку скульптора, лише на території України, 29 скульптурних зображень поета. У 2002 р. пам'ятник Т. Шевченку, роботи віртуоза пластики, встановили у центрі столиці Польщі [4].

Здається, що про його творчу спадщину вже все добре відомо. Втім існують роботи, про які не згадується в жодній із публікацій про творчий шлях скульптора. Зокрема про ті, що зберігаються у державних музейних зібраннях, у тому числі і в Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав».

У 1979 р. згідно Наказу № 1006 Міністерства культури УРСР від 17.10.1979 р., Дирекцією художніх виставок України (м. Київ) передано у постійне користування Переяслав-Хмельницькому історико-культурному заповіднику (нині – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», далі – НІЕЗ «Переяслав») скульптуру А. В. Куца «Перша любов», бронза, ціна 3000 крб [1], яка була прийнята до основного державного музейного фонду та облікована у фондовій інвентарній групі «Скульптура» шифр «С» під інв. № С-49.

Скульптурний твір «Перша любов» виконана у побутовому жанрі станкової круглої пластики та належить до класичного різновиду садово-паркової скульптури. Скульптура експонується просто неба на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини НІЕЗ «Переяслав», хоч це дещо не відповідає загальній стилістиці музею. Монументально-декоративний твір гармонізує з оточуючим середовищем,

користується великою популярністю у відвідувачів, які залюбки фотографуються біля скульптурного зображення закоханих.

Це не єдиний твір митця, який зберігається у НІЕЗ «Переяслав». Дирекцією художніх виставок України (м. Київ), згідно Наказу № 96 Міністерства культури УРСР від 21 лютого 1980 р. було передано у постійне користування Переяслав-Хмельницькому історико-культурному заповіднику твір А. В. Куца – «Мир», гальванопластика, ціна 5200 крб [2]. Скульптура прийнята до основного державного музейного фонду (інв. № С-51) та розміщена в експозиції Музею космосу, що розташований на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини НІЕЗ «Переяслав».

Скульптурна композиція «Мир» (чоловік, жінка і дитина) належить до станкової декоративної круглої пластики побутового жанру. Виготовлена з довговічного матеріалу, все ж зазнала значних пошкоджень та потребує реставрації.

У 1986 р. Дирекцією художніх виставок України (м. Київ), у постійне користування Переяслав-Хмельницькому історико-культурному заповіднику передано скульптуру А. В. Куца «Маленький повітроплавець» [3]. Скульптура прийнята до основного державного музейного фонду та облікована у фондовій інвентарній групі «Скульптура», шифр «С», інв. № С-101. «Маленький повітроплавець» виконаний у жанрі ню (оголена натура), круглої станкової пластики.

А. В. Куц має чисельні нагороди: Міністерства культури України та ЦК ЛКСМУ (1976 р.), Міністерства культури СРСР та ЦК ВЛКСМ (1978 р.), премією ЦК ЛКСМУ ім. М. Островського; медаллю Спілки художників СРСР «Корчагінці 70-х» (1976 р.), Срібною медаллю Академії мистецтв СРСР (1980 р.), Грамотою Верховної Ради УРСР (1982 р.), орденом «Знак Пошани» (1985 р.), «Золота медаль» Академії Мистецтв України, медаль Української Федерації вчених та відзнака м. Києва «Знак пошани» (2005 р.) [10] та ін.

Творчість А. В. Куца внесла неоціненний вклад у розвиток сучасної української пластики. Понад сто скульптурних творів митця примножили духовне національне надбання України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Акт № 1647 від 26 жовтня 1979 р. передачі у постійне користування Переяслав-Хмельницькому історико-культурному заповіднику [Дирекція художніх виставок України]. Підшивка актів прийому до основного фонду (№ 1595 – 1692). НІЕЗ «Переяслав». Арк. 59.

2. Акт № 1699 від 21 лютого 1980 р. передачі у постійне користування Переяслав-Хмельницькому історико-культурному заповіднику [Дирекція художніх виставок України]. Підшивка актів прийому до основного фонду (№ 1683–1792). НІЕЗ «Переяслав». Арк. 22.

3. Акт № 97 від 12 грудня 1986 р. прийому до основного фонду. Підшивка актів прийому до основного фонду (№ 51–100). Переяслав-Хмельницький державний історико-культурний заповідник [НІЕЗ «Переяслав»]. Арк. 190.

4. Валентина Старусева. Стежинкою в дитинство Тараса URL: https://batjkivshhyuna-tarasa.com.ua/lectory/anatoliy_kushch/stejnkoju_v_dytnstvo.html (дата звернення: 20.03.2023 р.).
5. Видавництво Голос Україна. Почесні імена України – еліта держави. Кушч Анатолій Васильович. URL: <https://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=piued3&id=1311> (дата звернення: 5.04.2023 р.).
6. Енциклопедія сучасної України. Кушч Анатолій Васильович URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=52606 (дата звернення: 13.04.2023 р.).
7. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Кушч Анатолій Васильович. URL: <https://nakkkim.edu.ua/instituti/institut-dizajnu-ta-reklami/kafedra-rysunku-zhyvopysu-ta-skulptury/kushch-anatoliy-vasylovych> (дата звернення: 15.04.2023 р.).
8. Олеся Авраменко. Анатолій Кушч: стрілець, що поцілює в простір. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2017-12-4/svitoglyad-2017-4-02-avramenko-kusch.pdf> (дата звернення: 04.04.2023 р.).
9. Офіційний веб-сайт Кам'янець-Подільської міської ради. Відомий художник і скульптор Анатолій Кушч презентував у Кам'янці персональну виставку. URL: <https://kam-pod.gov.ua/novini/town-news/item/44169-vidomyy-khudozhnyk-i-skulptor-anatoliy-kushch-prezentuvav-u-kamyantsi-personalnu-vystavku> (дата звернення: 16.04.2023 р.).
10. Скульптор Анатолій Кушч. Сайт автора. URL: <https://sculptor.kiev.ua/gallery25.html> (дата звернення: 14.03.2023 р.).

Hanna NAKONECHNA
(Pereiaslav)

**LITTLE-KNOWN HERITAGE OF THE MODERN UKRAINIAN
SCULPTOR ANATOLI KUSHCH IN THE NATIONAL HISTORICAL AND
ETHNOGRAPHIC RESERVE «PEREIASLAV»**

The article highlights the life and work of the talented modern Ukrainian sculptor Anatolii Kushch. The author characterized the appearance and existence of his sculptural works, including works kept in the museum collection of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav».

Key words: *Anatolii Kushch, artist, monument, sculptor, sculpture, plastic, creativity.*